

AIN KALLIS

ILM JA RIIDED

Ei ole head ilma, on vaid sobiv riietus. Asjakohane kõneväänd

Milleks on ilmaprognoos oluline? Eks ikka selleks, et otsustada, mis välja minnes selganna. Teadmised kliimast kuldavad ära aga siis, kui ostad poes järgmiseks sesooniks rõivaid. Teatavasti on kliima pikaajaline ilmade režiim, mis iseloomustab kindlat geograafilist paika – Eesti ja Austraalia talverõivastel on ikka vaks vahet! Paradiisis aga piisas ihukatteks vaid viigilehtedest.

Millal hakkas inimkond korralikuid kehavarje kandma? Vastuse sellele küsimusele annab inimestest sõltuvate täide DNA uurimine. Nimelt olid pea- ja riidetäi kunagi üks liik. Nende

eraldumine olevat toimunud umbes 83 000–170 000 aastat tagasi seoses meie esivanemate liikumisega soojast Aafrikast karmima kliimaga aladele, kus ihuvari oli juba vajalik. Bioloog David Reed kommenteeris uuringu tulemusi nii: „On huvitav mõelda, et inimesed olid ilma riietuse ja kehakarvadeta võimelised Aafrikas ellu jääma sadu aastatuhandeid tagasi ning sealt väljaränne teistesse maailma osadesse ei juhtunud enne, kui nad hakkasid end riietama.“

Kliima sarnaneb mõnes mõttes moele – mõlemad on muutunud minevikus, muutuvad pidevalt ja jäävadki muutuma. Nende uuendamise protsessile kulutatakse kogu maailmas väga suuri summasid. Moe puhul see õnnestubki. „Kõige maamuna peal võib midagi peale hakata, kõike on võimalik reformeerida, kuid ilma vastu

pole midagi võimalik ette võtta,“ nentis kirjanik Karel Čapek. Üks võimalus ilma ja kliimaga „hakkama saamiseks“ oleks sobivate rõivaste hankimine.

Mõnel maal poleks nagu tuleviku ilmastuga midagi hullu lahti. Märkis ju Venemaa president Vladimir Putin üleilmsel kliimakonverentsil 2003. aastal rahulolevalt: „Edasine kliima soojenemine toob Venemaa rahvale ainult head: kasukaid on vaja osta vähem.“

Riietuse funktsioone

Iga lind kannab seuksi sulgi ja iga mees seukest kuube, mis ta väärt on, ütleb Häädemeeste vanasõna. Kaugete vägi-meeste rõivastus oli neile igati väärliline: näiteks Heraklese garderoobis oli koguni kaks lõvinahka (loomade päid kandis ta aga kiivrina) ja Gruusia kangeim mees oli kangeline tiigrinahas.

Meie rahvuskangelasel Kalevipojal oli vahel üll korralik vammus (nagu Oskar Kallise maalil „Kalevipoja kroonimine“), soojemal ajal aga vaid karunahk niudevöök (vt Amandus Adamsoni skulptuuri „Kalevipoeg“ Emajõe ääres). Tema ema Linda kandis August Weizenbergi andmeil õlgadel nahka, muidugi ehtsat, mitte võlts- ehk libahundinahka.

Omaaegne tuntud hügieenik Mihkel Kask väidab raamatus „Inimene ja ilm“ nõnda: riietus peab laitmatult täitma oma kaitsefunktsioone, olema kerge, vähe määrduma, riietumine ja lahtiriietumine peab olema hõlbust ning riietusesemed peavad vastama esteetikanõuetele.

Troopiliste alade elanikel pole rõivaste kerguse üle vaja pead murda, küll aga polaaraladel ja parasvöötmes. Rõivaste soojuslikud omadused on samuti aegade jooksul kõvasti muutunud, nii kliima kui moe muutuste tõttu. Sajandeid oli Euroopa naistel seljas õige mitu undrukut. Alles 19. sajandi algus kergendas daamide koorimat – 1800. aastal olevat mõnede andmete järgi naiste rõivas (kleit, kingad,

WIKIPEDIA

19. sajandi alguse naiste õhulise riietuse stiilinäidet esitab tabavalt Jacques-Louis David maalil „Proua Récamier' portree“

WIKIPEDIA

Kummikute eelkäijad – ilmselt aastast 1845 pärit wellingtonid

ehted jms) kaalunud kokku vaid 400 grammi. Õues liikudes mähiti ümber kašmiirsall. Pole siis mingi ime, et 1803. aasta talvel haigestus grippi päevas kuni 60 000 inimest. Vaat see oli tõeline pandeemia!

Väejuhtidest moegurud

Paljudel kuulsatel inimestel on olnud omapäraseid hobisid: näiteks Napoleon ja Aleksander I olid teatavasti hinnatud koogimeistrid, Peeter I ja Karl XII võistlesid jälle lahingute vaheajal puude istutamises, vähemalt Eesti pinnal.

Mõned väepealikud on aga oma nime ajalukku jäädvustanud kui praktilise moejoone loojad. Enam kui sajad ei paista sõdurid silma ei uhkete sulgede ega säravate mundritega – hinnas on ratsionaalsus. Hea, kui see on ühendatud elegantsiga.

Üks näide. Waterloo lahingu vastas – Napoleon ja Wellingtoni hertsog, mõlemad tuntud stiilikoonid – löid uue, põlvini ulatuva saapa, mida kutsuti edaspidi vastavalt Napoleoni saabasteks või siis *wellingtonideks* (*wellies*). Viimased said eriti populaarseks, kui nad muudeti ilmastikukindlaiks kummikuuks.

Veel üks Waterloo kangelane, Preisi väejuht feldmarssal Gebhard von Blücher olevat välja nuputanud praktilised

nõoritavad poolsaapad (tänapäeval kutsutakse selliseid meestekingi ka *blühheriteks*).

Paljudel elualadel, kus on vaja oma nägu varjata (röövlid, K-komandolased, kirurgid, timukad jt), kasutatakse mitmesuguseid peakatteid. Sageli selliseid, kus on näha vaid silmad ja suu. Kust need pärinevad?

Krimmi sõda (1853–1856) on läinud ilmalukku mitme kandi pealt. Balaklava sadama lähedal Inglise-Prantsuse laevastiku vaeseomaks rappinud ootamatu torm oli teatavasti katalüsaatoriks kaasaegsete ilmaprognooside väljaarendamisele. Lisaks soodustasid 164 aasta eest sõjatandril püsinud väga külmad ja tuulised ilmad uute rõivaste kasutuselevõttu. Nimelt said liitlasväed Inglise vägesid juhatanud lord Raglani disainiidee järgi pähe vil-lased mütsid, millele olid sisse lõigatud avaused silmade ja suu jaoks ehk nn *balaklavad*. Too sõjamees on moeajalukku läinud veel teisegi saavutusega, nimelt raglaanlõikega. See termin ei tähenda aga sugugi välkmanöövrit lahingus, vaid hoopis varrukaloiget, mis olevat kasutusele võetud nimetatud lordi rõivastuses. Väejuht kaotas Waterloo lahingus parema käe ning säärase lõikega palitult oli tal kergem selga saada.

Ventileeritavuse olulisus

Paljud rõivad on kasutusel traditsioonide tõttu. Näiteks kannavad Kesk-Aasias mehed pakse halatte hoolimata 40-kraadisest kuumusest. Paljudel kõrberahvastel on üll pikad tuules lehivad hõlstdid, peas turbanid. Lõunamaa naistel, kes käivad pidevalt maani sellikute ja pikkade varrukatega, võib aga esineda nn Liibanoni sündroom, mis tähendab, et neil on kõverad jalad – nad on saanud D-vitamiini nappuse tõttu rahhiidi.

Riiete ventileeritavus on oluline ka parasvöötme aladel. Kui vanasti „paistis Tšelkaši lõhkisest püksitagumikust tema proletaarne päritolu“ (nagu kirjutati kellegi koolikirjandis), siis tänapäeval paistab püksikandja hõredaist ja auklikest põlvedest tema jõukas päritolu (moetrend!). Ka saavad rikkurid endale muretseda rõivaid, mis talvel soojendavad kandjat päikesepatareidega toodetud energia abil. Või kannavad nad ülimoodsaid Puma biolagunevaid jalavarje...

Kuid riietusel on ka muid funktsioone – eelkõige seksuaalsed, vastas-

sugupoole ligimeelitamiseks (miniseelik, dekoltee jne). Anatole France'i jutustuses „Pingviinide saar“ riietab munk Magis saare inetuima pingviinitari roosasse tuunikasse ja kohe muutub too kõige pilkupüüdvamaks seks-pommiks alasti kaaskodanike seas. Rääkimata veel sandaalide mõjust!

Lõpuks peaaegast. Suvised mütsid on ette nähtud aju kaitsmiseks liigse kuumuse eest. Tuntuim sonikandja oli muidugi Lenin („Kes see seisab sonis hallis – see me Lenin kullakallis!“, nagu ütleb riim lastelaulust. Täiskasvanud lisasid: „Miks ta seisab sonis hallis – sest et karvamüts on kallis!“). Feldmarssal Bernard Montgomery aga oli kuulus oma bareti poolest. Viimane peakate meeldis mullegi kunagi väga. Kuni kaasa mainis, et „näed selles välja kui päris bask.“ •

WIKIPEDIA

Iseloomuliku baretiga feldmarssal Bernard Montgomery teise maailmasõja ajal oma koerakutsikate Hitleri (vasakpoolne) ja Rommeliga

 Ain Kallis (1942) on meteoroloog, klimatoloog ja publitsist. Tema peamine uurimisvaldkond on Eesti kiirguskliima. Töötab peaspetsialistina Eesti kesk-konnaagentuuris ja dotsendina Tallinna tehnikaülikooli meresüsteemide instituudis.